

Мирослава ЛЕНДЬБЕЛ,
аспірантка кафедри нової, новітньої історії
та історіографії Ужгородського державного університету

ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ ГРУПИ В США

Розвиток етнічної групи як форми існування соціуму є процесом еволюції системи самоорганізації, в середовищі якої відбувається становлення політичних цінностей та пріоритетів. Самоорганізація такої складної спільноти, як етнічна, залежить від комплексу чинників — внутрішніх, тобто притаманних групі як етносоціальному організму, що диференціюється від домінуючої етнічної чи політичної нації, зовнішніх — соціально-економічних та політичних умов оточуючого ширшого суспільства, а для української етнічної групи в США — ситуації в етнічній метрополії, Україні.

Соціально-політичні характеристики та організаційна структура української етнічної групи на кінець Другої світової війни

Станом на 1945 р. досвід етнополітичного розвитку української групи в середовищі американського суспільства вже нараховував близько 70-и років. Найбільшої еволюції зазнала в результаті співжиття з ширшим американським суспільством самоорганізація української громади, котра визначається характеристиками і напрямками діяльності громадських та політичних інститутів та організацій, що домінують в її середовищі. Можна погодитися з тезою Куропаса М. про те, що розвиток української спільноти в США визначався, насамперед, еволюцією національної свідомості її членів — від ембріонального релігійно-культурного стану в к. 70-х рр. XIX ст. до етнонаціонального становлення і розквіту в 30—40-х рр. XX ст. [1]. Навколо такого центру, як церква, створювалися інститути самозбереження і самозабезпечення етнічної групи в інонаціональному середовищі. Адже першими українськими організаційними об'єднаннями в США, окрім власне церков, були парохіяльні школи, товариства взаємодопомоги (братства), церковні хори, сестринські, жіночі організації. В умовах, коли етнічна свідомість переселенців із західних українських земель варіювала в межах конгломерату етнонімів «руський», «русин», «українець», саме церковна єдність греко-католицького обряду, з початку XX ст. і православного, стала основою для диференціації групи від оточуючого суспільства. Українська діаспора справедливо пов'язує початок організованого життя в США з формуванням в 1884 р. в місті Шенандоа, штат Пенсільванія, першої русинської громади [2]. Її виникненню сприяла діяльність греко-католицького священика Волянського І., направленою в Америку з Галичини.

Перша світова війна, визвольні змагання в Україні 1917—1920 рр. стали поштовхом до розмежування в середовищі іммігрантів згідно з критерієм етнічного самоусвідомлення — на прихильників української національної ідеї, окремішності «руських» («русинів», «карпаторосів») як етносу, захисників ідеї «єдиного російського народу». Ці події можна вважати початком етапу ідеологічної диференціації серед американських українців.

Братства, або інакше, товариства взаємодопомоги (в 10-х рр. XX ст.) оформилися 4 об'єднання — Український народний союз (УНС), Українська народна поміч (УНП), Український робітничий (пізніше — братський) союз (УРС), Об'єднання

католиків-українців «Провидіння» [3]) перестали бути єдиними формами громадської самоорганізації. Після Першої світової війни американські українці стали об'єктом впливу політичних партій. Низький соціально-економічний статус української етнічної групи був основною причиною домінування в 20—30-х роках організації комуністичної та соціалістичної орієнтації (Українська федерація комуністичної та соціалістичної Америки, соціалістичне об'єднання «Оборона України», Союз українських робітничих організацій та інших).

Але вплив іммігрантів другої хвилі, інформація про практику соціалістичного будівництва в Україні, поширення ідей європейської еміграції стали стимулами для оформлення на поч. 30-х рр. організації інших ідеологічних напрямів — монархічного та націоналістичного. В 1930 р. розрізнені монархічні угруповання створили єдину структуру — Українську гетьманську організацію (УГО) під керівництвом отаманів Шаповала О., Тарнавського О., Гуля М., Сіменовича М. [4]. В 1935 р. — в час розквіту цієї структури — її членство сягало 5 тис. осіб [5].

Вслід за оформленням Організації українських націоналістів (ОУН) в Європі, в 1931 році націоналістична партія — Організація державного визволення України (ОДВУ) на чолі з Гетманом Г. — була утворена в США [6]. Керівництво ОДВУ запровадило новачку в самоорганізацію української етнічної групи, створивши Націоналістичний фронт — об'єднання прихильників до ідеології ОДВУ громадських організацій («Золотий Хрест», «Молоді Українські націоналісти» (МУН), «Чорноморська Січ» та інші), котрий нараховував в 1938 році 10 тис. членів [7]. Практика формування систем колективних симпатиків стала характерною рисою діяльності українських партій в післявоєнний період.

Перша світова війна, геополітичні зміни (перспектива розпаду Австро-Угорської, Російської імперій), а, отже, актуалізація «українського питання», вказали американським українцям на необхідність репрезентації своїх національних інтересів перед владою США. А це, в свою чергу, стало приводом для утворення представницького органу — вищої форми самоорганізації етнічної спільноти.

Першим репрезентативним інститутом була Федерація українських американців (ФАУ), сформована 30 жовтня 1915 р. Але домінування в ФАУ соціалістичних тенденцій стало причиною для утворення 17 січня 1919 р. альтернативного органу — Українського національного комітету (УНК), апогеем потуг якого були спроби вплинути на формування політики США на Паризькій мирній конференції (1919 р.)

Юридичне закріплення державної належності українських земель на поч. 20-х рр. зумовило зміну форми представництва інтересів громади. Функції УНК, мета діяльності якого не мала потенціалу для реалізації, з 1922 р. почала виконувати нова центральна — Об'єднання українських організацій Америки (ОУОА) [8]. Пріоритетами було визначено координацію фінансової допомоги українським установам в Польщі, висвітлення «українського питання» в середовищі американських владних чинників.

В міжвоєнний період було започатковано і практику регіонального об'єднання організацій єдиного ідеологічного спрямування. З метою координації діяльності української громади Нью-Йорка 15 листопада 1930 р. було утворено Центральний комітет українських національних організацій, структура і методи діяльності якого стали взірцем для формування загальноамериканської централі [9].

Політична структура була радикально змінена внаслідок неоднозначних подій, що відбувалися напередодні і під час Другої світової війни. Мова йде про кампанію урядового розслідування підривної, на думку владних структур,

діяльності ОДВУ, УГО. Їх ідейні основи асоціювалися в свідомості американців з фашистськими, а зв'язки і сприяння українським організаціям в Європі підірваними щодо США. Розслідування діяльності окремих інституцій переросло в кампанію підозри до української етнічної групи взагалі. Незавершеність процесу акультуризації українських американців трактувалася як показник недостатньої лояльності до американської державності. Під час згаданих подій визрів своєрідний «внутрішньоіммігрантський конфлікт». Розгортання акції переслідування згаданих організацій сприяли публікації у комуністичному виданні «Вісті», органі «Оборони України» — «Народній Волі». В них члени ОДВУ та УГО були затавровані як фашисти, прибічники Гітлера [10].

Ця внутрішня «війна» свідчила про притаманну самоорганізації української етнічної групи хибу — розрізненість, відсутність досвіду політичної культури у відносинах. Якщо суперечності між лівими партіями та установами національного спрямування були об'єктивними через відмінність світоглядних настанов, ставлення до етнополітичної долі українського народу, то існуючі конфлікти у середовищі пронаціональних організацій були гальмом, що нейтралізувало інші успіхи в становленні системи самоорганізації.

Саме тому, окрім необхідності створити репрезентативний орган для захисту етнічних інтересів перед органами державної влади, іншим чинником, який сприяв утворенню 24 травня 1940 р. Українського конгресового комітету Америки (УККА), було бажання мати центрально без внутрішніх центробіжних сил. До завдань «парасолькової» організації належало покращення іміджу українців в американському суспільстві, матеріальна і «лобіююча» допомога співвітчизникам у Європі, підготовка лідерів української спільноти, котрі змогли б впливати на формування політики, зокрема зовнішньої, США. Першим президентом УККА став представник УНС Мурашко М. (1940—1944 рр.).

Урядове розслідування діяльності партій, антиукраїнська кампанія, а, як результат, — саморозпуск «гетьманівців» [11], скорочення членства в ОДВУ [12], розкол в УНС [13], — привели до кризи Українського конгресу. Три найбільші колективні члени — УНС, УРС, «Провидіння» — вийшли з складу УККА і позбавили його життєздатності. Оскільки необхідність функціонування «парасолькової організації» залишалася чи не найголовнішою потребою української громади в США, то вже в 1943 р. були започатковані спроби організувати «возз'єднання». У вересні ініціативна група утворила нові структурні принципи УККА — рівні права і обов'язки для всіх колективних членів взамін домінування «великої четвірки» братств [14].

В результаті цієї підготовчої діяльності, 22-23 січня 1944 р. у Філадельфії відбувся Другий конгрес українців у США [15]. Тоді ж ФБР визнало, що не існує доказів існування зв'язків між українськими інституціями та установами фашистської Німеччини [16]. Конгрес, демонструючи лояльність політичного представництва української етнічної групи до американської державності, оприлюднив заяву про дотримання принципів західної демократії, підтримку позиції США у Другій світовій війні [17].

Це було початком реорганізації УККА. Президентом було обрано редактора газети «Ukrainian Weekly» Шумейка С., особа котрого не була скомпрометована слідством ФБР.

У статуті (стаття 1, розділ 1—6) вказувалося, що метою інституції є «координація і зміцнення розвитку української громади в США, підвищення ролі і значущості українських американців в громадському та культурному житті країни» [18]. Станом на 1944 рік до УККА входили 55 центральних організацій, 113 місцевих осередків [19].

Етнічна група, яка розвивається в середовищі чужого соціально-політичного організму, неодмінно також буде контактувати з властивими йому інститутами, змінювати свою організаційну систему відповідно до вимог еволюції нації-реципієнта. Отож українська громада стала предметом політичного завоювання загальноамериканських партій — демократичної та республіканської.

Статистичних даних про чисельність українських американців в партійних осередках немає. Але Душик В. висуває гіпотезу, що на початку свого соціального життя українці подібно до інших східно-, та південноєвропейських етнічних груп були прибічниками демократів, позаяк для цієї партії іммігранти традиційно були об'єктом впливу [20].

Шодо участі в функціонуванні законодавчої влади, то в міжвоєнний період українці змагалися за місця в конгресах

Пенсільванії, Огайо, Ілінойсу, Мічигану [21]. Галич В. наводить дані про українських конгресменів: Малешу О. в Пенсільванії (1932 р.), Ярему С. в Нью-Йорку (1935 р.), Гонаса Дж. в Індіані (1936 р.) [22].

Але, незважаючи на ці прецеденти, сталого інтересу в українців до функціонування органів державного управління не було. Українські іммігранти створили «етнічне гетто», а у внутрішніх американських справах дотримувалися ізоляціоністської позиції [23]. Процес політичної адаптації української громади у США нейтралізувався створенням розгалуженої структури етнічної самоорганізації, інститути котрої розвивали ідеологічні напрямки, розроблені співвітчизниками в Європі. Ця залежність була однією з причин кризи в середовищі українських політичних та громадських структур в к. 30-х — на поч. 40-х рр., яка була подолана після реорганізації УККА.

Третя хвиля імміграції і її вплив на самоорганізацію української громади

Друга світова війна є своєрідним рубежем у розвитку української етнічної групи в США. Як довів американський соціолог Шейфер Б., етнічна самосвідомість найчастіше «вибухає» в результаті збігу історичних обставин, які приводять до осмислення етносу як національно-свідомого об'єкта історичного розвитку [24]. Реалії військового часу внесли свої корективи і в соціально-економічний статус українських іммігрантів. Дефіцит робочої сили сприяв зростанню питомої частки кваліфікованої індустріальної праці серед українських іммігрантів, а серед їх нащадків прослідковувалася тенденція залишати професійні заняття батьків і займатися посади «білих комірців» [25]. Прошарок спеціалістів та підприємців був ще незначним, але він поступово зростає в результаті здобуття українцями спеціальної освіти. Вищеперераховані тенденції свідчили про початок змін в соціальному статусі української етнічної групи, що привели до зайняття нової економічної «ніші» в 60-і роки.

Припинення слідства ФБР в 1944 р. сприяло покращенню іміджу української спільноти в американському суспільстві, її подальшому організаційному розвитку [26]. Треба погодитися з точкою зору Субтельного О., котрий назвав період до к. 60-х рр. «золотим віком» українського громадського життя в США [27]. Основною причиною розквіту організаційної структури було розширення кількісних і якісних вимірів української спільноти в результаті прибуття третьої хвилі імміграції, так званих «переміщених осіб».

Проблема переміщених осіб і біженців в Європі стала актуальною після закінчення Другої світової війни, світового катаклізму, що змінив долі мільйонів людей, в тому числі і українців. Станом на травень 1945 р. в американській, англійській, французькій зонах окупації знаходилося близько 2 млн. вихідців з українських етнічних територій.

А на кінець 1946 р., коли практично завершився процес репатріації в Радянський Союз, згідно з угодою з США та Англією, досягнутої на Кримській конференції (4—11 лютого 1945 р.), в західних окупаційних зонах залишалася близько 220 тис. українців, котрі з різних причин не бажали жити в Радянській Україні [28]. Саме вони і склали категорію переміщених осіб, доля третини яких в майбутньому була пов'язана з США.

В результаті лобіюючої діяльності УККА та Злученого українсько-американського допомогового комітету (ЗУАДК), на українців була поширена дія директиви президента Трумена про допуск обмеженого числа переміщених осіб (15 грудня 1947 р.), закону про переміщених осіб (25 червня 1948 р.). Особи, які переїхали в США в 1947—1955 рр. на підставі цих законодавчих актів, сформували унікальне політичне явище — третю хвилю української імміграції, кількісний вимір котрої становив 79 тис. 707 осіб [29].

Нові іммігранти завдяки своїм соціальним характеристикам радикально відрізнялися від попередників к. XIX — поч. XX ст. Реєстраційні дані Бюро імміграції та натуралізації вказують, що серед прибулих в 1948 р. українців, 12,3% були спеціалістами, урядовцями або підприємцями, 26,6% — кваліфікованими робітниками, тож потенціал соціальної мобільності у новій «хвилі» був значно вищим [30].

Ставлення представників і нащадків «старої» імміграції до прибулих співвітчизників було неоднозначним. З одного боку,

завдяки зусиллям діаспори дія законодавства про переміщення осіб була поширена на вихідців з України, а в середовищі громади знаходилися особи, які спонсорували переїзд земляків у США [31]. Але ця акція супроводжувалася і критикою з боку прокомуністичної преси («Українські вісті»), в публікаціях котрої всі біженці були названі німецькими колабораціоністами [32]. Новий внутрішньоетнічний конфлікт назривав також і на іншому ґрунті. Для українців, згідно зі схемою, виробленою Субтельним О., характерним було також те, що після недовгого періоду «теплих відчуттів» на ґрунті спільної етнічної спадщини, акценти переміщувалися на соціальні, політичні, культурні відмінності. «Старих» українських американців дратувало те, що «нові» недооцінюють результати їх спротиву асиміляції, критикують їх збіднілу українську мову, вже дещо замєриканізовану культуру. Якщо діти перших переселенців почали вливатися в американську соціальну структуру, то переміщені особи прагнули створити «суспільство в суспільстві» із своїми законами розвитку [33].

Досить значне розшарування існувало і в середовищі переміщених осіб. Адже до початку війни вони проживали в різних державних утвореннях — приблизно дві третини в Польщі та Чехословаччині, одна третина — в СРСР [34]. Хоча загальноприйнято називати цю імміграцію «політичною», до цієї категорії можна віднести 20% іммігрантів [35]. Це були дітячі українських урядів періоду визвольних змагань 1917—1920 рр., члени легальної в міжвоєнній Польщі партії Українське Національно-демократичне Об'єднання (УНДО), представники нелегальної ОУН, деякі інтелектуали з УРСР, дітячі Карпатської України.

Оскільки історично притаманною для українців була політична самоорганізація на ґрунті пошуку шляхів вирішення української проблеми, то нова імміграція будувала своє організаційне життя саме на цих засадах. У США було перенесено ідейну думку, досвід політичного життя, співіснування партій з міжвоєнної Польщі, європейської політичної еміграції. В другій пол. 40-х — на поч. 50-х рр. стався своєрідний «інституційний вибух» в україно-американській громаді. До когорти партій, установ, які збереглися після організаційної кризи к. 30-х — поч. 40-х рр., додалися нові. В 1946 році було утворено Організацію оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ) — партію бандерівського спрямування [36], в 1952 р. — Спілку визволення України, котра співробітничала з усіма антикомуністичними організаціями у справі визволення народів Східної Європи від радянського домінування [37].

Був також перейнятий досвід самоорганізації міжвоєнного періоду. Мова йде про існування організацій — прихильників партій — в середовищі жіночих, молодіжних, громадських установ, тобто практика створення «фронтів» на зразок Націоналістичного (30-і рр.). Наприклад, представництвом ООЧСУ в середовищі українського жіноцтва були Жіноча асоціація ООЧСУ, Об'єднання українських православних сестринств [38]. А діяльність ОДВУ підтримували інші «старі» організації — МУН, «Золотий Хрест» [39].

Переміщені особи інтенсифікували розвиток громадських установ. Більшість жінок вступила в Союз українок Америки (СУА), що діяв з 1925 р., і сприяла розширенню сфер його діяльності. В 1953 р. було сформовано Спілку українських студентських товариств Америки (СУСТА) [40]. З Європи було запозичено не тільки досвід політичної та громадської самоорганізації, але й наукової. В 1947 р. було засновано Наукове товариство ім. Шевченка в США (НТШ), Українську вільну академію наук (УВАН) [41].

Третя українська імміграція поживила кооперативний рух, позаяк було засновано ряд нових кредитних спілок, наприклад, в 1947 р. товариство «Самодопомога». А притік інтелегенції сприяв формуванню мережі етнічних професійних організацій, в яку входили Товариство українських інженерів (1948 р.), Асоціація українських юристів (1949 р.), Українська медична асоціація (1950 р.), Українська журналістська асоціація (1952 р.) [42], структура котрих, поряд з економічно спрямованими установами, найбільш адекватно відповідала запитам американського суспільства.

Отже, нові іммігранти змінили не лише соціальну структуру української етнічної групи в США, але й урізноманітнили організаційну, позаяк відродили національні політичні, громадські, культурні установи, функціонування яких на рідній землі в нових геополітичних умовах стало неможливим. Цьому сприяв високий рівень участі представників третьої хвилі в суспільно-політичному житті громади. Приблизно 40% чоловік, 60% дорослих, 70% жінок сприяли діяльності однієї чи більше

організацій [43]. Але цей розвій етнічності на рівні громадської самоорганізації був би неможливим без здобутків перших українських іммігрантів. Мережа парохій, шкіл, осередків товариств взаємодопомоги, досвід побудови політичної структури став фундаментом, на якому «нова хвиля» відродила мережу національних установ.

В кінці 40-х рр. з реорганізацією Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі (ДЦ УНР) — установи державницького характеру, утворенням Північноамериканської української конференції (ПАУК) — координаційного органу американської діаспори, почала формуватися система регулювання громадського життя закордонних українців.

Але ці всєдіаспорні центральні не мали потенціалу для реального впливу на розгляд «українського питання» владою західних держав, оскільки були позбавлені людських та матеріальних ресурсів, налагодженого механізму взаємодії з урядовими структурами.

Набагато кращі позиції займав Український конгресовий комітет Америки. Це визначалося вже його внутрішньою структурою, яка була остаточно сформована на Третньому конгресі українських американців (31 травня — 1 червня 1946 р.). Вищим органом УККА стали конгреси, на яких були представлені представники колективних членів (партій, громадських організацій), місцевих осередків. Виконавчі функції здійснювали Екзекутива і Політична рада, які складали Раду директорів. Для підготовки компетентних рішень діяли окремі комісії [44]. В 1949 році президентом УККА став молодий амбітний політик, представник другого покоління українських іммігрантів, Лев Добрянський. Інструктор Нью-Йоркського університету, пізніше професор економіки Джорджтаунського університету, займав цю посаду аж до 1983 р.

Багато в чому, завдяки Добрянському, на Четвертому конгресі було затверджено стратегічний принцип функціонування УККА — не як організації іммігрантів, а як представницького органу етнічної групи — американських українців [45]. Ця обставина відрізняла конгрес від українських партій, ДЦ УНР. Він не будовав свою діяльність на принципі «екзильності», «тимчасовості» перебування на території США, а дотримувався концепції «двох лояльностей» — до етнічної батьківщини і країни проживання [46].

Щодо політичної мети УККА, то вона, як у всіх, крім прокомуністичних, організацій діаспори, стосувалася вирішення «українського питання»: «Одиною дорогою до повернення українському народу його природних прав як вільної нації є відокремити Україну від Совєтської Росії та дати змогу українському народові стати членом європейської федерації, де він традицією, своєю культурою та своїми національними прикметами належить» [47]. Основним методом діяльності було визначено ознайомлення американської громадськості, владних структур з становищем в Україні, тиск на конгрес США, президентську адміністрацію з метою прийняття ними вигідних для української громади рішень [48].

Як організаційний імператив для американців українського походження, керівництво УККА визначило необхідність дії як єдиної, консолідованої групи інтересу громадян США, оскільки політичний механізм цієї країни у такий спосіб створює простір для пресингу на органи влади.

Приїзд третьої хвилі української імміграції, утворення нових етнічних організацій, котрі стали колективними членами УККА, сприяли його чисельному зростанню. Кількість організацій, делегати котрих були присутніми на форумах УККА, збільшилася за період з Четвертого (1949 р.) по Шостий конгрес (1959 р.) з 472 закладів до 595 [49]. Але вже в 1959 р. функціонувати продовжували лише ті 115 філій, котрі мали в розпорядженні реальні матеріальні і людські ресурси [50]. В цей час припинився притік нових іммігрантів, тож активність організацій стабілізувалася на природному рівні.

Реорганізація структури УККА, спроби узгодити його функціонування з американською політичною практикою, нейтралізували ті негативні риси, які були об'єктом критики протягом воєнного періоду. Громадський діяч з Нью-Джерсі Клодницький В. застерігав в 1945 р. лідерів УККА від дилетантства в політиці, марної конкуренції за право етнічного провладу, використання політичних платформ міжвоєнних галицьких партій, котрі не мали жодного пристосування до умов США [51].

Внутрішньоетнічний конфлікт, який виник на основі відмінних підходів представників різних хвиль імміграції до проблеми соціокультурної адаптації (інтегрування в

національне неоднорідне середовище чи самоізоляція від нього), прагнуло вирішити керівництво УККА. Відмовившись від концепції «Україна в екзилі», «тимчасовості перебування на чужині», Конгрес поставив за ціль функціонувати як легальна «парасолькова» організація українців американського походження, котрі як громадяни США, мають право чинити тиск на органи державного управління з метою прийняття вигідних для України рішень.

Організаційне життя українців в США в 60-х — на поч. 70-х років: розквіт і початок занепаду

Період з часу адаптації переміщених осіб до умов американської соціальної системи і аж до поч. 70-х рр. можна виділити як окрему фазу розвитку української громади на північноамериканському континенті. Адже протягом цього періоду остаточно утвердилися зміни в самоорганізації етнічної групи, започатковані ще протягом 50-х рр., відбулися такі процеси, як сходження по соціально-економічній драбині суспільства, розквіт українського шкільництва і становлення діаспорного українознавства, пік використання іммігрантами рідної мови.

Існує обернено пропорційна залежність між зростанням соціальної мобільності громади і збереженням етнічної ідентичності, але, як довів канадський соціолог Ісаїа В., вона не є абсолютною [52]. На цей процес впливає домінуюча в країні концепція етнополітики, рівень культурно-побутової відмінності від основної нації, традиції етнічних зв'язків, структура розселення, релігійна приналежність, а також увага до проблем метрополії.

З огляду на аналіз цих чинників, можна стверджувати, що, входячи в 70-і рр. ХХ ст., українська група мала потенціал для спротиву асиміляції. Домінуючі в США з кінця ХІХ ст. варіанти асиміляційної етнополітики («англоконформізм», «американізація», «плавильний котел») протягом 60-х рр. почали витіснятися етноплюралістичними концепціями («культурний плюралізм», «структурний плюралізм», «етнічності») [53], котрі заохочували представників другого і наступних поколінь іммігрантів звертатися до свого походження. Концентрація 48,3% українців на території двох середньоатлантичних штатів (Нью-Йорк і Пенсільванія), а, окрім того, велика громада в сусідньому штаті Нью-Джерсі — 80 тис. 151 особа, теж сприяли активізації внутрішньоетнічних громадських зв'язків. Окрім того, велику антиасиміляційну роль відіграла релігійно-церковна активність американських українців.

Найважливішим доцентровим компонентом структури етнічної групи була концентрація зусиль щодо зміни державно-політичного статусу України. Коли під час підготовки матеріалу для «Гарвардської енциклопедії американських етнічних груп» молоді задавали питання: «Що таке бути українцем?», то 82% респондентів відповіли так: «Бути відданим українській визвольній справі» [54]. Це сприяло створенню українською громадою окремого суспільства у загальноамериканському соціумі. Про це свідчить велика кількість етнічних інституцій різного спрямування, спроби формувати представницькі установи, екзильні державницькі органи. Можна погодитися з точкою зору Куропаса М., Душника В. про те, що для більшості українських іммігрантів американський досвід був не експериментом «плавильного котла», а власного етнополітичного розвитку [55].

Протягом 50—60-х рр. поширення, особливо серед представників другого — третього покоління заробітчанської імміграції, набуло визначення своєї ідентичності як «американців українського походження». На основі цього концептуального фундаменту діяли професійні організації українців, число яких збільшувалося. В 1961 р. була утворена Українсько-американська асоціація університетських професорів, в 1966 р. — Українська вчительська асоціація. У містях з високою питомою часткою українців бізнесмени формували свої етнічні об'єднання [56]. Американські методи діяльності також перейняли Українсько-американська асоціація (з 1966 р.), метою якої було підвищення соціального статусу українців і їх організації в США [57], локальні інституції як, наприклад, Україно-американський громадський центр, Україно-американський клуб в штаті Іллінойс та інші [58].

Розвиток у другій пол. 60-х рр. етноплюралістичних концепцій, котрий на владному рівні відобразився в Законі про програми вивчення етнічної спадщини (червень 1972 р.) [59], сприяв розвитку української і українознавчої науки. На поч. 70-х рр. українознавчі курси почали читатися в Католицькому університеті Америки, Колумбійському університеті, університеті Акрону, Іллінойсу, Пенсільванії [60]. Але ці збутки були би неможливими без громадської дії американських співвітчизників. Так, завдяки збору коштів (близько 1 млн. доларів), в 1968—1973 рр. був утворений Гарвардський дослідницький інститут українознавства (ГУРІ). Цю акцію можна зарахувати до одного з найбільшх організаційних збутків української групи післявоєнного періоду.

Ішим успіхом була акція по спорудженню пам'ятника Тарасові Шевченку у Вашингтоні. Кампанія розвивалася двома руслами: лобіюючи заходи представників УККА і УНС в конгресі США і виконавчих агентствах з метою отримання дозволу на спорудження пам'ятника, а також утворення фінансового фонду для матеріального втілення задуму. Благодійництво 300 місцевих українських громад, 22 тис. індивідуальних жертвodawців принесло суму 424 тис. доларів. Церемонія відкриття пам'ятника Шевченку, що відбулася 27 червня 1964 р., була кульмінацією самоорганізації українців аналізованого періоду, позаяк ця акція не лише об'єднала «старих» і «нових» іммігрантів, супроводжувалася успішною фінансовою кампанією, а продемонструвала, що розділена на фракції українська громада здатна солідаризуватися для здійснення етнічно важливого проєкту.

Проблема об'єднання на спільній тактичній платформі щодо шляхів допомоги метрополії (стратегія була однаковою — незалежність України), ведення єдиної політики в країні поселення залишалася актуальною протягом 60-х — поч. 70-х рр.

Оскільки ще на Першій сесії ДЦ УНР було вирішено, що ця інституція виконує функції органів державного управління в екзилі, а не представництва української світової діаспори, то створення саме такої установи стало нагальною потребою. Консолідаційні процеси, які розпочалися ще в кінці 40-х рр., досягли свого логічного завершення 12—19 листопада 1960 р., коли у Нью-Йорку відбувся Перший світовий конгрес вільних українців (СКВУ). На порядок денний було винесено найбільш нагальні проблеми зарубіжних українців: становище українських спільнот у західних державах, ситуація в Україні, політика в країнах поселення [61]. Багато учасників усвідомлювали невідповідність теорії «емігрантства» вимогам довшого співіснування з чужими соціально-політичними середовищами, тому пріоритетною була визначена концепція українства з позиції громадянства країни поселення — «українці, що проживають в дружній землі» і прагнуть створити «маленьку Україну в Північній Америці» [62].

Якщо на рівні світової української діаспори структура її репрезентації була багаторівневою і суперечливою, то в США УККА виконував функції як політичного представництва етнічної групи, так і координатора громадських заходів. Сформувалася практика, коли локальна філія направляла діяльність інституцій української громади і її вплив можна було прирівняти до авторитету місцевих церковних ієрархів [63]. Станом на 1972 р., коли відбувся Одинадцятий конгрес американських українців, Український конгресовий комітет Америки об'єднував 61 центральну організацію, котрі репрезентували політичні, громадські та культурні інтереси 85% етнічних українців. Офіційними членами установ, котрі входили в систему УККА, були 100 тис. осіб [64].

Структура виборних керівних органів УККА залишалася на час проведення Дев'ятого конгресу американців українського походження (1966 р.) такою, якою була визначена в 1949 р.: ексекутива (29 чоловік), політична рада (58 чоловік), контрольна комісія (9 чоловік), суд (8 чоловік).

Але протягом 60-х рр. функціонування УККА почала ускладнювати проблема зниження членства в місцевих осередках. Така тенденція пояснювалася як об'єктивними чинниками (припинення притоку іммігрантів, асиміляційними процесами в середовищі молоді), так і психологічними. Адже усвідомлення потреби адаптації до американського суспільства, як до середовища постійного осідку, важко сприймалося політичними іммігрантами третьої хвилі. Період організаційного вибуху, коли переміщені особи прагнули на території США творити українську історію, неминуче перейшов до наступного етапу, коли діяльність нових іммігрантів почала стабілізуватися на рівні, пропорційному до їх матеріальних, людських, духовних ресурсів.

Залишалася актуальною проблема фінансового забезпечення діяльності УККА. Враховуючи потребу залучення коштів для здійснення нових акцій (побудова пам'ятника Шевченку, утримання мережі українознавчих шкіл, видавничі діяльності, лобіюючі заходи), зміни були внесені в статут УККА. Так, з 1962 р. в роботі конгресів могли брати участь делегати «Платники Національного Датку до Українського Народного Фонду», котрий складав 90% бюджету установи [65].

Фінансові проблеми УККА об'єктивно вели до посилення впливу окремих колективних членів, котрі могли надати допомогу, насамперед організації «Визвольного Фронту». У березні 1967 р. керівництво ООЧСУ виділило на потреби УККА 10 тис. доларів. Добрянський назвав цей крок безпрецедентним прикладом для наслідування [66].

Малочисельні організації, не згодні з принципами, котрі насаджувалися в УККА більш впливовими політичними партіями, почали дистанціюватися від його керівництва. В жовтні 1966 р. ОДВУ, ОУРДП, ОДУМ відмовилися від участі у виконавчих органах УККА, залишаючись у його системі [67], що свідчило про початок етапу організаційної кризи.

На Одинадцятому конгресі (жовтень 1972 р.) предметом розгляду була проблема взаємодії із загальноамериканським політичним механізмом, включення у власне американську політичну структуру. Один з віце-президентів УККА почав відповідати за зв'язки з республіканською та демократичними партіями [68]. Адаже українці ніколи не мали свого представника у вищому законодавчому органі США. В той же час польська громада лише в 1958 р. провела 13 представників у конгрес США [69]. Протягом 60-х рр. декілька українців займали високі посади у федеральних органах державного управління — Чарик Й., Кістяківський Ю., — але ці показники не можна вважати задовільними для такої чисельної громади, як українська. Вони радше були свідченням «символічного», згідно з етносоціологічною термінологією, визнання інтересів української етнічної групи, аніж свідченням її впливу на формування офіційної політики Вашингтону.

Усвідомлення «ахіллесової п'яти» українсько-американської спільноти, а саме, відсутності активної дії щодо політичного утвердження в американському суспільстві, концентрація основних зусиль на проблемах метрополії, взаємне послаблення в боротьбі за представницьку гегемонію, було характерним для ряду громадських діячів цього періоду. Так, Льницький Р., друкуючись в газеті «Свобода», «Америка», пропонував проєкт реформування системи самоорганізації української громади, котрий став предметом дискусій на форумі Політичної ради УККА на початку 60-х рр.

Основною ідеєю проєкту була теза, що для збереження української етнічної групи як спільноти, потрібно реалізувати програму дій, котра «виростає з американської землі і з місцевого українського життя», а не стосується шляхів визволення України [70]. Льницький, як представник прошарку українців, котрі дотримувалися «концепції збереження української ідентичності у рамках американського плюралізму», наголошував, що всі «етніки» є, насамперед, громадянами США, і їх цінності не повинні вступати в конфлікт з потребою державної лояльності [71]. На цих засадах знаходився і Маркус В., котрий, аналізуючи в 1976 р. соціальний розвиток українців, закликав повернутися до досвіду творення першими іммігрантами «американської України» [72].

Подібні ініціативи, так само як і розвиток професійних, освітніх, наукових установ, охарактеризований вище, свідчив, що для української етнічної групи настав час перейти від «доби бенкетів» (конгресів, зібрань, прийняття декларативних резолюцій) до «доби праці» (утримання системи українознавчої освіти, науки, плекання культури, сприяння етнічному бізнесу) [73]. Для збереження системи етнічної самоорганізації необхідною стала зміна її форм, звернення до власне діаспорних проблем, котрі визначалися впливом співіснування української громади із американським суспільством.

Зміна форм етнічної самоорганізації в 70—80-і роки

Специфіка організаційної еволюції української етнічної групи протягом 70-х рр. визначалася впливом загальних тенденцій етносоціального розвитку Сполучених Штатів Америки. Під впливом невдач урядової політики (поразка у В'єтнамі,

нездатність владнати расову проблему, уотергейтський скандал) американські громадяни прагнули відмежуватися від загальнонаціональних акцій і заглибитися в життя своїх етнічних спільнот [74]. Концепція «етнічного плюралізму», котра формувалася в 60-і рр. під впливом боротьби афроамериканців за громадянські права, остаточно утвердилася в наступне десятиліття як в громадській думці, так і в урядовій політиці.

Але було б необдуманим кроком вважати, що етнічне відродження повернуло поступ асиміляції. Її прогрес визначається системою об'єктивних чинників (ступінь компактності розселення етнічної групи, її загальна чисельність, суспільний і економічний статус, співвідношення рівня етнічної і домінуючої культур, зв'язки іммігрантської групи з метрополією, наявність чи відсутність притоку нових іммігрантів, віросповідання, структурованість системи самоорганізації та інші) [75].

Вже на поч. 80-х рр. під впливом неоконсервативного курсу адміністрації Рейгана, хвилі «нового патріотизму» і «американізму» парадигма етносоціального розвитку США була в черговий раз переосмислена [76]. Концепція «культурного плюралізму» була визнана такою, що потребує модифікації [77]. Дослідники Роучек Дж. і Лайзенберг Б. бачили в різноманітності і великій кількості етнічних груп небезпеку для стабільності соціального-політичного механізму США. Для «етніків» характерною стала так звана «ситуативна етнічність», при якій потяг до свого походження актуалізується лише при певних умовах [78]. Ці чинники впливали на еволюцію форм самоорганізації української етнічної групи, визначали характер її взаємодії із гілками влади США.

З поч. 80-х рр. особливого значення почала набувати проблема самозбереження, позаяк більшість представників третьої хвилі імміграції досягли поважного віку, а на етнічне самоствердження їх нащадків впливали реалії американського суспільства. Згідно з даними перепису 1980 р. в США нараховувалося 730 тис. 56 українців. Однак, лише 52,2% осіб мали єдине українське походження, а рідною мовою розмовляло 123 тис. 500 її представників [79]. Найновіші дані перепису 1990 р. засвідчують, що нині в Сполучених Штатах Америки проживає 740 тис. 803 особи українського походження (0,3% населення країни), що є 26-м, найвищим показником серед решти етнічних груп [80].

Загальноамериканською тенденцією 80-х рр. був розвиток етнічного бізнесу. Нараховувалося близько 2100 виробничих фірм і підприємств, власниками яких були українці [81]. Економічна орієнтованість української громади невпинно зростала. Про це свідчила діяльність локальних бізнесових об'єднань, наприклад, «Бофальської групи» (штат Нью-Йорк), «Вашингтонської групи» (округ Колумбія), Асоціації українських професіоналів та підприємців Нью-Йорку та Нью-Джерсі. Аполітичні за характером, ці установи, завдяки своєму утилітаризму, спромоглися залучити українську молодь, на що не були здатними протягом 60—70-х рр. політичні партії. Не перебільшуючи ролі «етнобізнесу», слід вказати, що така організаційна форма є сучасним способом входження етнічних інституцій в структуру американського суспільства.

Потенціал для розвитку мають також професійні асоціації, структура яких протягом 70—80-х рр. урізноманітнілася за рахунок Світової репрезентації українських інженерів, Українського лікарського товариства Північної Америки, Товариства українських правників у США, Асоціації українських бізнесменів, Асоціації українських торговців і професіоналів та інших [82]. Конструктивним досягненням 70-х рр. можна вважати прецедент участі українців у функціонуванні локальних етнічних блоків, котрі створювалися з метою тиску на місцеві органи державного управління. Наприклад, у Чикаго діяв Українсько-чесько-польсько-сербський альянс [83].

Можна відмітити парадоксальний, на перший погляд, факт — в сучасний період найчисельнішими та найстабільнішими українськими установами є ті, що були організовані іммігрантами в к. XIX — поч. XX ст. — товариства взаємодопомоги (братства) і церкви. Ця ситуація пояснюється тим, що американські українці вступили в третій етап свого етнополітичного розвитку — етнічний. Він відрізняється від попередніх — релігійного та національного — культурною трансформацією, тобто здатністю пристосувати етнічну спадщину, привезену першими іммігрантами, до потреб соціально-політичного розвитку суспільства-реципієнта [84].

Саме такими характеристиками і відзначається функціонування найбільших товариств взаємодопомоги. Най-

впливовішим є Український народний союз (Джерзі-Сіті, штат Нью-Джерсі; 80 тис. членів), наступними по чисельності є Український братський союз (Скрентон, Пенсільванія; 21 тис. членів), Союз католиків-українців «Провідіння» (Філадельфія, штат Пенсільванія; 20 тис. членів), Українська народна поміч (Чикаго, Іллінойс; 10 тис. членів).

Щодо релігійної єдності, то ця форма етнічної самоорганізації залишається бути найбільш стійкою. Греко-католицькі та православні парохії є тією структурою, котра утримує місцеві громади до купи. Вони будують церкви, спонсорують діяльність молодіжних об'єднань, організують святкування визначних етнічних дат, наприклад, в 1988 р. — Тисячоліття хрещення Русі-України. Під церковною юрисдикцією діє 84% українських шкіл [85]. Але слід вказати, що протягом 1960—1970-х рр. кількість американських українців, які відвідували етнічні церкви, все-таки зменшилася — з 445 тис. 251 тол. до 406 тис. 210 тол. [86].

Іншим показником, який демонструє поступ акультуризації етнічної громади в «ширшому суспільстві», є використання рідної мови. Перепис 1980 р. виявив, що лише 17% американських українців використовують її повсякденно.

Мовний асиміляції сприяв занепад системи українознавчої освіти. Так, якщо у 1978 році навчанням в етнічних школах було охоплено близько 30% українських дітей, то в 1988 році — вже лише 20% [87].

Проїшовши закономірний етап акультуризації, українська етнічна група, однак, не була поглинута «загальним потоком» американського розвитку. Окрім оновлення форм самоорганізації, іншим гальмом на шляху цього процесу була внутрішньоетнічна політична активність українських інституцій.

На поч. 70-х рр. під впливом організаційної кризи української громади став очевидним факт, що збереження розгалуженої етнічної інфраструктури є центральною проблемою. Це питання було предметом для дискусій протягом наступного періоду, який можна виділити як другу фазу післявоєнного розвитку української діаспори.

Етнічні представництва українців, що діяли в межах однієї країни, були більш мобільними і адекватніше реагували на етнополітичні зміни в суспільстві-реципієнті аніж вседіаспорні установи (ДЦ УНР, СКВУ). Так, УККА в 1972 р. визначив своїми пріоритетами збереження етнічної спадщини в США, налагодження механізму презентації української громади перед місцевими, штатними, федеральними органами державного управління. На спеціально створений Комітет у зовнішніх справах було покладено завдання активної участі в урядовій Програмі вивчення етнічної спадщини, у відзначенні 200-ї річчя заснування США [88]. В 1977 р. структура і форми діяльності УККА були радикально оновлені завдяки створенню Української національної інформаційної служби (УНІС) у Вашингтоні. У діапазон роботи УНІС входить інформування американського конгресу, уряду, засобів масової інформації про ситуацію в Україні, становище в середовищі діаспори, лобіююча діяльність на рівні вищих органів законодавчої та виконавчої влади [89]. УНС відкрив аналогічне представництво у Вашингтоні в 1988 р. [90]. Таким чином, УККА і УНС почали рух до інтеграції у загальноамериканський політичний механізм.

Але ці конструктивні починання нівелювалися міжпартійною боротьбою, на зразок тієї, що точилася в ДЦ УНР та СКВУ. Вже на Дванадцятому конгресі (1976 р.) позиції за рахунок збільшення кількості делегатів, а, отже, представників у виконавчих органах, почала посилювати ОУН-р [91], очолювана з 1968 р. амбіційним Стецьком Я. [92]. А на Тринадцятому конгресі (жовтень 1980 р.) домінування цієї фракції стало незаперечним.

Організації «Визвольного фронту» (ОУН-р, ООЧСУ, СУМ, ТУСМ та інші) завдяки чисельному переважанню отримали більшість з 26 місць у виконавчих органах і, таким чином, почали контролювати функціонування УККА. Інституції, котрі були поза «Визвольним фронтом», в знак протесту проти зміни балансу сил в Конгресі, який утримувався між представниками «багдєрківської» та «мельниківської» орієнтації до 1980 року, покинули його ряди і сформували «Комітет для правопорядку в УККА» [93].

Дисиденти, котрих очолювали два братства (УНС та УБС), а також ОДВУ, МУН, «Золотий Хрест» та інші, після невдалої спроби діяти компромісу з «новим» УККА, утворили 1 жовтня 1983 р. альтернативну «парасолькову організацію» — Українську американську координаційну раду (УАКР) [94]. Ус-

кладнення організаційних форм української спільноти, багато з яких були аполітичними за характером, не могли співіснувати з політичним гегемонізмом, котрий був насаджений в етнічній централі ОУН-р. Націоналізм переміщених осіб поступався прагматизму їх дітей.

Ускладнення структури представницьких органів української діаспори відбулося в період її розвитку, котрий відзначався зверненням до локальних проблем метрополії, зміна державно-політичного статусу якої продовжувала бути стратегічним завданням. Потреба реагувати на події в Україні, доносити свою позицію до відомих владних структур США, вимагала єдиних дій громади. 16 вересня 1984 року УККА і УАКР спільно організували демонстрацію протесту проти політики русифікації в Україні [95].

Єдності вимагала і розпочата в к. 70-х рр. кампанія американської громадськості за притягнення до відповідальності воєнних злочинців. Вона безпосередньо торкнулася української громади, позаяк в США проживало ряд німецьких колаборантів українського походження. За межі країни було депортовано Федоренка Ф., Осідача В., Дем'янюка І. Ці акції, подібно як і в роки Другої світової війни, кинули тінь підозри на українську етнічну групу в цілому. В 1977 р. при цій централі був організований Фонд оборони доброго українського імені. А в жовтні 1985 р. УККА у відповідь на обвинувачення Єврейського комітету в антисемітизмі, провела масову демонстрацію протесту в Нью-Йорку [96]. Незабаром було здійснено спільну акцію з конкуруючою УАКР — організовано Раду представників провідних українських організацій, її основним програмовим завданням була координація зусиль громади проти кампанії «знеславлення» українців, що набувала розмаху в країні, захист репутації етнічної групи, наукове дослідження ролі українського народу під час Другої світової війни [97].

На поч. 80-х рр. увага громадськості була також привернена до проблеми Голодомору в Україні 1932—33 рр. Завдяки налагодженню контактів з рядом американських законодавців, при конгресі США в 1984 р. була утворена комісія про вивчення Голодомору 1932—33 рр., котру спонсорувала Асоціація українських професіоналів та підприємців Нью-Йорку та Нью-Джерсі.

Іншою подією, що визначала розвиток української етнічної групи протягом 80-х рр., була підготовка і святкування Тисячоліття хрещення Русі-України. У березні 1985 р. у Філадельфії було створено організаційний комітет, котрий очолили ієрархи найбільших конфесій — Української католицької церкви і Української православної церкви [98]. У 1988 році ця подія святкувалася у всіх громадах США.

Якщо вищезгадані події були коротким епізодом в організованому житті громади, то порушення прав людини в Україні було об'єднуючою темою протягом майже трьох десятиліть. В к. 60-х — на поч. 70-х рр. завдяки посередництву УККА, АБН, ООЧСУ та інших інституцій, петиції політичних в'язнів СРСР стали відомими американським владним структурам, громадськості в цілому [99]. На Одинадцятому конгресі УККА було створено Комітет по огляду сучасного становища в Україні і по захисту людських прав [100]. Тоді ж, в 1972 р., була організована перша всеамериканська кампанія протесту, викликана арештом Чорновола В., Дзюби І., Світличного І., Свєрстюка Є.

Дії УККА щодо формування антирадянськи налаштованої громадської думки в США супроводжувалися активними, але не завжди легальними, акціями української молоді. 28 січня 1972 р. сімнадцять представників Товариства української студентської молоді порушили хід зібрання Агентства ООН з програм розвитку, вимагаючи розслідування обставин арешту 19 українських інтелектуалів в СРСР. Активні дії молодих американців українського походження, котрі, нарешті, знайшли реальну сферу сприяння українській визвольній справі, продовжувалися протягом 80-х рр.

Після підписання в Гельсінкі (серпень 1975 р.) Заключного акту загальноєвропейської наради по безпеці і співробітництву, третя «корзина» якого була присвячена міжнародному співробітництву в гуманітарній сфері, метою кампаній, організованих етнічними інституціями, було привернення уваги громадськості, конгресу та адміністрації США до фактів порушення Радянським Союзом положень про права людини. Акції активізувалися після вислання за межі СРСР і поселення в США українських дисидентів: Мороза В., Григоренка П., Світличної Н. (1978 р.), Вінса П., Караванського С., Строкатої Н. (1979 р.) [101]. Правозахисники утворили Закордонне

представництво Української Гельсінкської групи (ЗП УГГ), котре представляло український дисидентський рух в Міжнародній Гельсінкській федерації, а також перед урядами і парламентами західних країн.

Відомий політолог Камінський А. вказував, що в кінці 70-х рр. ЗП УГГ почало претендувати на репрезентацію інтересів українського народу, змінюючи, таким чином, баланс сил між ДЦ УНР, СКВУ, ЗП УГВР [102]. А вже на ім'я Закордонного представництва надходили звернення з України про нові переслідування українських інтелектуалів, необхідність ознайомити з ситуацією уряди західних держав («Звернення до Гельсінкських груп СРСР і США і правозахисних груп Польщі й Чехословаччини у справі переслідування УГГ» від 6 жовтня 1979 р., «Гельсінкським групам СРСР, США, правозахисним групам Польщі, Чехо-Словаччини та іншим» [103]. Отже, цій установі делегували певні репрезентаційні повноваження. Але гегемоністично налаштовані керівники «Визвольного фронту», зокрема ОУН-р, заперечували можливість виконання Гельсінкською групою представницьких функцій [104].

З к. 80-х рр., після утворення Української Гельсінкської Спільноти (7 липня 1988 р.), «Народного Руху України за перебудову» (вересень 1989 р.), організаційна взаємодія діаспори і метрополії почала відбуватися у зворотньому напрямі. Установи, що творилися в Україні, переносилися на американський терен. Близько у 30 містах США та Канади були сформовані «групи підтримки Руху», їх активісти сприяли організації зустрічей лідерів нововиниклих організацій з американськими політичними діячами, знайомили засоби масової інформації з просуванням реформ в Україні [105]. На основі цих груп в лютому 1991 р. в США було сформовано Товариство прихильників Народного Руху в Україні, котре очолив Бурчинський Б. Діють також організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка (ТУМ) [106].

Можна стверджувати, що перебудовчі процеси в СРСР, еволюція правозахисного руху мобілізували українську етнічну групу, надали імпульс її організаційній активності, стали «зовнішньою» перешкодою на шляху асиміляційних процесів. Зміни відбулися в діяльності традиційних інституцій української етнічної групи в США. У 1989 р. при УККА була сформована Рада оборони і допомоги Україні (РОДУ), основним напрямом діяльності якої стала видавнича справа [107]. У 1990 р. на 32-й конференції УІС було створено Фонд відродження України, який щороку витрачав на її потреби 100 тис. доларів. Професійні асоціації, котрі є найбільш «американськими» формою об'єднання, нащадків українських іммігрантів, і мають великий потенціал для адаптації до змін в США, почали координувати свою діяльність з колегами в Україні. Так, 5—16 серпня 1990 р. конгрес Світової федерації українських лікарських товариств, основу якої складає Українське лікарське товариство Північної Америки, був проведений в Києві [108]. А 27 серпня — 3 вересня 1990 р. у столиці України за ініціативою Гарвардського дослідницького інституту українознавства та Інститутів мовознавства та літератури АН УРСР відбувся Перший конгрес Міжнародної асоціації українців (МАУ). Її президентом був обраний директор ГУРІ Грабович Дж. [109].

Аналізуючи еволюцію системи самоорганізації української етнічної групи в США не можна обминути питання про участь в загальноамериканському політичному процесі. На відміну від інших етнічних спільнот, наприклад, євреїв, поляків, українці ніколи не вважали необхідним змагатися за посади в органах державного управління. Центром політичної структури була етнічна самоорганізація, що одночасно виконувала роль початкової ланки їх участі в суспільно-політичному житті. Характерною є позиція лідера ОУН-р та АБН Стецька Я., котрий твердив, що американським українцям не потрібно диференціюватися на прихильників демократів і республіканців, оскільки вони мають власну політичну структуру. Об'єднавшись навколо неї, українська громада разом з іншими центрально- та східноєвропейськими групами зможе утворити «третю силу», що вливатиме на формування офіційної політики США [110]. Але, наприклад, автори «Енциклопедії України» пояснюють таке становище трохи відмінним чином — недостатньою густотою населення українців в США та нестачею коштів для проведення успішних виборчих кампаній.

Аналізуючи перспективи і напрями розвитку української етнічної групи в США, слід зазначити, що здобуття Україною незалежності стало переломною подією в її розвитку. Діаспора нарешті має безпрецедентну можливість взаємодіяти вільно з метрополією, виконувати роль своєрідного «українського вікна на Захід». Більшість дослідників вважають, що українська етнічна група, завдяки структурованості системи самоорганізації, має добрі перспективи на вижиття як окрема спільнота. Політолог ЛеМей М. взагалі вважав, що українці є найменш асимілюваними з-поміж усіх «білих» груп [111].

Маркусь В. наголошує на необхідності оголосити мораторій на політичну внутрішньоетнічну діяльність в середовищі діаспори, позаяк для неї вже не існує підстав [112]. У майбутньому система самоорганізації безперечно буде змінена, позаяк закінчується роль і практичний провід генерації, котра прибула в США після Другої світової війни і залишила помітний слід на структурі, методах дії та ідеологічних концепціях української громади. По-друге, слід усвідомити, що із здобуттям Україною незалежності, було досягнуто головну політичну ціль переважної більшості іммігрантів та їх нащадків. Тому нові організаційні форми будуть відповідати ментальності покоління американців українського походження, котрі присягають державну лояльність все-таки США, а не Україні. Очевидно, що дальшого розвитку і якісної еволюції зазнають функційні установи утилітарного характеру: професійні асоціації, бізнесові структури, економічно спрямовані товариства взаємодопомоги, молодіжні об'єднання. Перспективи матимуть організації, котрі базуватимуть свою діяльність на різних формах взаємодії з метрополією — бізнесовій, культурній, науковій, благодійницькій. Для ефективності цього процесу потрібно налагоджувати і розширювати контакти з владними структурами США з метою прийняття ними політичних рішень, сприятливих для розвитку держави України. Знаємо, що на Симпльському конгресі українців в Америці (18—20 жовтня 1996 р.) основною статтею витрат Українського Народного Фонду було визначено заходи щодо «збільшення ролі й значення української громади та її участі в розвитку й безпеці США» [113]. Це підтверджує тезу американського соціолога Фучса Л. про те, що бажання представників етнічних груп інтегруватися в політичну структуру суспільства-реципієнта є завершальною фазою адаптації — перетворення в етно-американців [114]. Основними завданнями громади є самозбереження як етнічно відмінної групи, підвищення її соціального статусу. Необхідною передумовою для досягнення цих завдань є консолідація. Недарма вже згаданий фонд виділяє кошти на «співпрацю українців у ЗСА в перетворенні українських громад в одну органічну функційну спільноту».

Дослідники передбачають, що при умові пристосування методів і напрямів діяльності етнічних організацій до потреб американського суспільства, знаходженню оптимального варіанту взаємодії з метрополією, залученню в свої ряди молоді, українська громада ще має потенціал для протистояння асиміляційним процесам, хоча розвиток українства в США не слід міфологізувати. Еволюція системи самоорганізації української етнічної групи протягом століття продемонструвала як негативні, так і позитивні зразки співжиття в інонаціональному середовищі. Слід, однак, усвідомити, що магістральні шляхи розвитку діаспори буде визначати розвиток її етнічного ядра в Україні.

ПРИМІТКИ

1. Kyropas M. The Ukrainian Americans Roots and Aspirations 1884—1954. — Toronto — Buffalo — London, 1991. — P.1XX.
2. Зарубіжжя українці / Лізєбник С.Ю. (кер. авт. кол.), Лешенко Л.О., Макар Ю.І. та ін. — К.: «Україна», 1991. — С.89.
3. Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини / ред. Куропас М. — Нью-Йорк: Український Музей, 1984. — С.33.
4. Kyropas M. The Ukrainian Americans Roots and Aspirations. — С.217.
5. Історія української імміграції в Америці. — С.44.
6. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — Toronto — Buffalo — London: University of Toronto Press, 1991. — P.202.
7. Історія української імміграції. — С.44.
8. Там же.
9. The Ukrainians in America 1608—1975 A Chronology and Fact Book Ed. by Wertsman W. — New York: Oceana Publications, Inc., 1976. — P.76.
10. Kyropas M. The Ukrainian Americans Roots and Aspirations. — P.264—265.
11. Luciuk L., Kordan B. Anglo-American Perspectives on the Ukrainian Question 1938—1951 A Documentary Collection. — Kingston — Vestal, 1987. — P.94.
12. Kyropas M. The Ukrainian Americans Rats and Aspirations. — P.285.
13. 10-й Конгрес українців у ЗСА Нью Йорк 24, 25 і 26 жовтня 1969 р. Коммодор готель. — Нью-Йорк, 1968. — С.74.
14. The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. — New York, 1951. — P.14.
15. 10-й Конгрес українців у ЗСА. — С.4.
16. Kyropas M. The Ukrainian Roots and Aspirations. — P.300.
17. The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. — New York, 1951. — P.8.

18. Ukrainians in Pennsylvania A Contribution to the Growth of Commonwealth ed. Luchynsky A. — Philadelphia, 1986. — P.49.
19. The «Ukrainian Quarterly» and Enslaved Ukraine [Interview with Dushnyk W. The Ukrainian Quarterly Cumulative Index 1944—1964. — New York, 1964. — P.32.
20. Dushnyk W. Ukrainians and Ruthenians America's Ethnic Politics Ed. by Roucek J. & Eisenberg B. — 1982. — P.372.
21. Halich V. Ukrainians in the United States (2nd ed). — New York: Anno Pres and The New York Times, 1970. — P.132.
22. Там же.
23. Грабович О. До питання акультуризації української еміграції. Українська еміграція. Історія і сучасність. [Матеріали міжнародних конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади]. — Львів: Каміяр, 1992. — С.211.
24. Dushnyk W. Ukrainians and Ruthenians. — P.45.
25. Slavonic Enciclopedia Ed. by Roucek J. — New York: Philosophical Library, 1949. — P.1331.
26. Kyropas M. The Ukrainian Americans Roots and Aspirations. — P.300.
27. Subtelny O. Ukrainians in North An Illustrated History. — P.236.
28. Subtelny O. Ukrainian Political Refugees: An Historical Overview The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons After World War II Ed. by Isajiw W., Boshuk Y., Senkus R. — Edmonton: Canadian Inst. of Ukrainian Studies Press, 1992. — P.34.
29. Subtelny O. Ukrainian Political Refugees: An Historical Overview. — P.59.
30. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups I. by Thernstrom S. — Cambridge—London: The Belknap Press of Harvard Univ. Press, 1980. — P.999.
31. Брат — братові. Книга про ЗУАДК: [United Ukrainian American Relief Committee Злучений Український Американський Допомоговий Комітет]. — Філадельфія, 1971. — С.93.
32. Там же. — С.38.
33. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — P.202—203.
34. Там же. — С.192.
35. Там же. — С.193.
36. The Ukrainians in America 1608—1975 A Chronology and Fact Book. — P.19.
37. Wynar L. Encyclopedic Directory of Ethnic Organizations in the United States. — Littleton: Libraries Unlimited, Inc., 1975. — P.72.
38. Історія української імміграції в Америці. — С.72.
39. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — P.212.
40. The Ukrainians in America 1608—1975 A Chronology and Fact Book. — P.19.
41. Там же. — P.19—20.
42. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. — P.1003.
43. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — P.203.
44. 9-й Конгрес американських українців 7, 8 і 9 жовтня 1966 Нью Йорк Гілтон Готель Нью Йорк снт. — П.И.: (6р). — С.75.
45. Там же. — P.20.
46. Таболина Т. Этничность и общество: поиск концептуальных решений (Ключевые понятия и термины) этнология в США и Канаде. — М.: Наука, 1989. — С.155.
47. 10-й Конгрес українців у ЗСА Нью Йорк 24, 25 і 26 жовтня 1969 р. — С.4.
48. The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. — N.Y., 1951. — P.21—23.
49. 10-й Конгрес українців у ЗСА Нью Йорк 24, 25 і 26 жовтня 1969 р. — С.4.
50. The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. — P.41.
51. Колодницький В. Суверенна Українська держава і українська заморська імміграція. — С.6.
52. Ethnicity and National Identity Demographic and Socioeconomic Characteristics of Persons with Ukrainian Mother Tongue in the United States Ed. by Wolowyna O. [Distributed by Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute], 1986. — P.161.
53. Стух В.Б. Концепції етносоціального розвитку США і Канади. Типологія, традиції, еволюція. — К.: Наукова думка, 1991. — С.12.
54. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. — P.1008.
55. Dushnyk W. Ukrainians and Ruthenians. — P.73.
56. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. — P.1003.
57. Wynar L. Encyclopedic Directory of Ethnic Organizations in the United States. — P.366.
58. Congressional Record Proceedings and Debates of the 91st Congress Second Session. — vol.116. — part. 1 [January 19, 1970, to January 27, 1971]. — P.1389.
59. Дараган П.Я. Американське ученє об етническом развитии своей страны. Этнология в США и Канаде. — М.: «Наука», 1989. — С.179.
60. The Ukrainians in America 1608—1975 A Chronology and Fact Book. — P.137.
61. Перший Світовий Конгрес Вільних Українців. — Вінніпег — Нью-Йорк — Лондон: (6в), 1969. — С.39.
62. Там же. — С.122.
63. Vandera V. The Ukrainians Among U.S. Ethnicity and National Identity. — P.37.
64. Kyropas M. The Ukrainians in America. N.Y., 1972. — P.62.
65. 10-й Конгрес українців у ЗСА. — С.6.
66. The Ukrainian Bulletin [New York]. — 1967. — vol.20. — № 7—8 (451—452). — April 1—15. — P.33.
67. 10-й Конгрес українців у ЗСА. — С.6.
68. Ukrainian Congress Committee of America and its 11th Congress. — P.443.
69. Dinnerstein L., Reimers D. Ethnic Americans A History of Immigration and Assimilation. — New York — Cambridge — San Francisco: Harpers & Row Publishers. (6р). — P.125.
70. Ільницький Р. Призначення українців в Америці. — Нью-Йорк, 1965. — С.2.
71. Там же. — С.28.
72. Маркусь В. Українська спільнота в ширшому американському суспільстві. Проблеми і спостереження. Українці в американському та канадському суспільстві Соціологічний збірник ред. Ісаїв В., Торонтський університет. — Нью-Йорк — Джерсі Сіті: Видавництво М.П.Коць. — 1976. — Т.1. — С.264.
73. Ільницький Р. Призначення українців в Америці. — С.105.
74. Дараган П.Я. Американське ученє об етническом развитии своей страны. — М.: Наука, 1989. — С.185.
75. Этнические процессы в Америке. Этнические процессы в современном мире. — М.: Наука, 1987. — С.353.
76. Таболина Т. Этничность и общество: поиск концептуальных решений. — С.148.
77. Стух В.Б. Концепції етносоціального розвитку США і Канади. Типологія, традиції, еволюція. — К.: Наукова думка, 1991. — С.77.
78. Стух В. Українська етнічність в Канаді: можливості реальностей // Всесвіт [Київ]. — 1991. — № 11. — С.9.
79. Ethnicity and National Identity. — P.12.
80. Encyclopedia of Multiculturalism Ed. by Auerbach S., Savendish M. — New York — London — Toronto, 1994. — vol.6. — P.1638.
81. Стух В.Б., Каміньський С.С., Ковальчук О.О., Трошинський В.П. Зберігаючи українську самобутність. — К.: ПІТЕЛ, 1992. — С.54—55.
82. Стух В.Б., Каміньський С.С., Ковальчук В.П. Зберігаючи українську самобутність. — С.54—55.
83. The Ukrainian Experience in the United States A Symposium Ed. by Magosci P., [IURI Sources and Document series]. — Cambridge, 1979. — 1979. — 197 P. — P.23.
84. Грабович О. До питання акультуризації української еміграції. — С.213.
85. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. — P.1004.
86. Там же. — P.1009.
87. Стух В.Б., Каміньський С.С., Ковальчук О.О., Трошинський В.П. Зберігаючи українську самобутність. — С.37.
88. Ukrainian Congress Committee of America and Its 11th Congress. — P.388.
89. XVII-ий Конгрес Українців в Америці Жовтень 18—20, 1996, Нью-Йорк.
90. Encyclopedia of Ukraine Ed. by Struk D., the Canadian Institute of Ukrainian Studies, the Shevchenko Scientific Society, Canadian Foundation for Ukrainian Studies. — Toronto — Buffalo — London: Univ. of Toronto Press Inc., 1993. — vol.5. — P.517.
91. Каміньський С.С. Український буржуазний націоналізм в психологічній війні американського імперіалізму. — К.: Наукова думка, 1983. — С.66.
92. Stetsko Y. Ukraine and the Subjugated Nations, Their Struggle for National Liberation Ed. by Kowalsky J. — New York: Philosophical Library, 1989. — P.7.
93. Encyclopedia of Ukraine. — P.519, 522.
94. Горелов М.С. Криза організації українського буржуазного націоналізму на сучасному етапі. — К.: Наукова думка, 1985. — С.114.
95. The Ukrainian Quarterly. — 1985 & — № 1—2 [spring-summer]. — P.151.
96. UCCA Answers to the Slandorous Attacks on Ukrainians The Ukrainian Quarterly. — 1985. — № 1—2 [spring-summer]. — P.131.
97. Coucil to Coordinate Ukra[n]ian Anti-Defamation Efforts Ukrainian Quarterly. — 1985. — № 3—4. — P.281.
98. The Ukrainian Quarterly. — 1985. — № 1—2 [spring-summer]. — P.153.
99. Congressional Record Proceedings and Debates of the 91st Congress Second Session. — vol.116. — part 1 [January 19, 1970, to January 27, 1970]. — P.1379—1380.
100. Ukrainian Congress Committee of America and 11th Congress. — P.387.
101. Українська Гельсінкська Група 1978—1982 Документи і матеріали. Ред. Зінкевич О. — Торонто—Балтимор. «Смолоскип» ім. В.Симоненка, 1983. — С.963.
102. Каміньський А. Край, еміграція і міжнародні закулиси. — Манчестер — Мюнхен — Нью-Йорк [Видавництво Раді ОУІІ — з наглядом Красною ПР ОУІІ у Великобританії], 1982. — С.143.
103. Українська Гельсінкська Група 1978—1982 Документи і матеріали. — С.16, 47.
104. Каміньський А. Край, еміграція і міжнародні закулиси. — С.145.
105. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — P.266—267.
106. Зарубіжні українці. — С.129.
107. Український конгресний комітет Америки [буклет].
108. Стух В.Б., Каміньський С.С., Ковальчук О.О., Трошинський В.П. Зберігаючи українську самобутність. — С.54.
109. Subtelny O. Ukrainians in North America An Illustrated History. — P.264.
110. Stetsko Y. Ukraine and the Subjugated Nations, Their Struggle for National Liberation. — P.467.
111. LeMay M. The Struggle for Influence. — Univ. Press of America, 1985. — P.90.
112. Маркусь В. Українська західна діаспора на порозі XXI-го століття. Українська діаспора [Київ]. — 1993. — число 3. — С.28.
113. Український конгресний комітет Америки [буклет].
114. Fuchs L. The American Kaleidoscope Race, Ethnicity, and Civic Culture. — Hanover — London: Univ. Press of New England, 1990. — P.341.